

SPOEL JE MOND EN SPITS JE OREN

VERBINDEND COMMUNICEREN OVER MIGRATIE VERLEGT GRENZEN

Didier Vanderslycke
ORBIT vzw
didier@orbitvzw.be

De 11.11.11. campagne #allemaal mensen over rechtvaardig migratiebeleid is een goede aanleiding om ons taalgebruik en onze communicatiegewoontes over migratiezaken onder de loep te nemen. Eén van de campagne-eisen is dat we op een eerlijke en correcte manier te praten over migratie. 'Eerlijk en correct' mogen we ook verstaan als 'gepast en verbindend'. Niet eenvoudig in een context van zowel snelle veranderingen, als van verharding en polarisatie. Maar wat wel essentieel is als we elkaar willen ondersteunen om thuis te komen in de wereld van diversiteit en migratie.

OVER DE MYTHES EN DE FUIK

Rond juni 2015 begon de verhoogde aankomst van vluchtelingen en migranten naar Europa. Hoewel er zich de voorbije jaren al - permanent en structureel – nieuwkomers vestigden, leek de zomer van 2015 een keerpunt in de geschiedenis van asiel & migratie. Migratie was ineens geen kwestie meer van alle tijden, maar 'een dijkbreuk als nooit tevoren'. Daarna volgden er twee jaren van verhoogde communicatie over vluchtelingen en migranten. Daarop terugblikkend kan je niet anders dan vaststellen dat media, politiek en bijwijken zelfs middenveldorganisaties ons meezogen in een fuik vol goedkope migratiemythes en onrustwekkend taalgebruik. De info over de migratierealiteit werd verpakt in populistische

slogantaal of gereduceerd tot een oorlogsvluchtelingenkwestie. Het Syriëdrama was ontelbare keren hét voorbeeld. Het leek erop dat Syriërs de enige échte asielzoekers waren. De lijst van de asielaanvragers 2015 leert ons dat de asielzoekers afkomstig waren uit meer dan 120 landen.

Verbindende communicatie moet ons loswrikken uit de fuik waarin het migratiedebat is terechtgekomen.

Die herhaalde – ook strategische – reductie heeft meer impact dan we vermoeden. Zij vergroot enerzijds het draagvlak voor de oorlogsslachtoffers, die terecht moeten kunnen rekenen op internationale solidariteit, maar verkleint anderzijds het draagvlak voor migranten en vluchtelingen die niet beantwoorden aan het profiel van de oorlogsvluchteling. Die reductie vertaalt zich ook in politieke analyses, beslissingen en finaal in beschikbaar budget.

De vlucht- en migratierealiteit is echter veelzijdiger. Hoewel we dat maar al te goed weten, is het verleidelijk om dat wat altijd als ‘groot probleem’ wordt voorgesteld te reduceren tot een behapbare realiteit. Wat soms een bewuste of onbewuste overlevingsstrategie is, die het gebruik van bepaalde tussenzinnetjes in gesprekken over migratiethema’s met zich meebrengt: ‘We kunnen toch niet het leed van de hele wereld dragen!’ of in een wat straffere versie: ‘Wij zijn het OCMW van de wereld niet!’

Het is nochtans niet nodig alle leed te dragen. Er zijn alternatieven. Het is daarom nodig onze geesten te bevrijden van manipulerende communicatie, zodat we onze schouders kunnen zetten onder die alternatieven. Verbindende communicatie, correct taalgebruik en een eerlijke informatie-uitwisseling zijn de noodzakelijke bouwstenen om – zowel bij de politieke als publieke opinie - de mentale, materiële, emotionele en ook budgettaire ruimte te creëren voor een effectieve solidariteitsaanpak. Verbindende communicatie moet ons loswrikken uit de fuik waarin het migratiedebat is terechtgekomen. We hebben een eerlijk debat over de migratiekwestie nodig. We willen geen mensen vangen met verhalen over ‘de bedreigingen van de migratie’, net zo min willen we ze doen geloven dat alles opgelost is wanneer we alleen kiezen voor ‘de redding van de oorlogsslachtoffers’ of het ‘zomaar openen van alle grenzen’.

De vierde campagne-eis van 11.11.11. staat daar dus terecht. Hij zorgt mee voor de mobilisatie voor een rechtvaardiger en samenhangender migratiebeleid, en daarom had die eis wat mij betreft zelfs op de eerste plaats mogen komen.

GELIJKTIJDIGE GELIJKTIJDIGHEID

Hoe kunnen we nu die mobilisatie voor een samenhangend migratiebeleid door een verbindende communicatie bewerkstelligen? Wanneer een communicatie een verbindend karakter betracht, dan houdt ze rekening met de actuele context van de deelnemers aan het gesprek of het debat. Zoals voor een migrant of vluchteling de vertrekcontext een rol blijft spelen, is dat ook het geval voor de burgers en de beleidsverantwoordelijken in de landen van aankomst. We houden onze dialoog over migratie niet in een vacuüm.

Er zijn actueel vier fenomenen in Vlaanderen – en bij verbreding in Europa - die volgens mij zorgen voor een bijzondere context. Ze doen zich gelijktijdig voor en hebben een historisch karakter. Ze bepalen de houding en de blik van de ingezetenen naar de (potentiële) nieuwkomers, en dus op het te voeren migratiebeleid.

Fenomeen 1: de toename van de vlucht- & migratiebewegingen en van vrij verkeer als structureel gegeven voor de 21ste eeuw

We weten dat er tal van oorzaken zijn voor de aanhoudende gedwongen vlucht- en migratiebewegingen. Er zijn de effecten van de industriële revolutie op het klimaat, er zijn conflicten door en omwille van machts- en bezitsdrang in hoofde van elites hier en ginds, er zijn conflicten door en omwille van het gebrek aan toekomstperspectief (honger, effectief of dreigend watertekort,) en het tekort aan vangnetten voor kinderen, vrouwen en mannen die het slachtoffer zijn van dat alles. Een gebrek aan sociale bescherming en zekerheid, een onbestaand of gebrekkig onderwijsaanbod, een falende gezondheidszorg, zijn daar enkele voorbeelden van. Ondanks het feit dat we signalen ontvangen over verbeterde levenscondities, weerhouden ze mensen die iets (kapitaal)krachtiger zijn niet om te migreren. Ze willen de overlevingsstrategie van hun families en lotgenoten verstevigen en een beter leven sneller realiseren.

Overal ter wereld is er een drang naar meer vrij verkeer. Werken, studeren, gezondheidszorg krijgen, reizen, huizen bezitten.... is geen gebeuren meer voor binnen 'de eigen streek'. Dat tijdperk is voorbij en niet alleen voor de begoede Europeaan. De Europese Unie (EU) is daar trouwens een voorbeeld van. Sinds 1 juli 2015 is er volledig vrij verkeer voor de werknemers van de 27 andere EU-lidstaten naar België. Globaal denken en reizen is de tijdsgeest, en de smartphone is daarbij verleider en dienstknecht.

Fenomeen 2: racisme, discriminatie, religiofobie, blijven onze relaties sch(e)uren

Wij maken op een korte tijd een wijziging mee in de structuur van machtsposities (man/vrouw – hetero/LGTBQ+ – volwassen/kind – mensen met beperking/zonder beperking, wit/zwart....) die een lange tijd nogal duidelijk waren. Het recht van de knapste, de rijkste, de witte, de beschaafde, heteroseksuele man die lange tijd hoogtij vierde ebt weg. Nieuwe inzichten en mensenrechten vragen om een nieuw denken, handelen en spreken t.a.v. wie eerder slachtoffer was van onderdrukking.

Vele burgers zijn nog bezig met de oefening van de gelijke behandeling. De negatieve beeldvorming over 'de andere' blijft een permanente stoorzender. Negatieve beeldvorming of bewuste beschadigingscampagnes over bijvoorbeeld mensen met een andere huidskleur, een islamitische geloofsovertuiging, een ander vestimentair voorkomen, verstoren de vreedzame ontwikkeling van de superdiverse migratiesamenleving. Omdat de beelden over de andere ons vaak als kind werden aangeboden op basis van 'gezag en voor absolute waarheid', zijn ze hardvochtig. Via de sociale media zijn er meer dan ooit kanalen om de negatieve beelden – soms in de vorm van haatberichten – te verspreiden. Ze worden voorgeschoteld als dagelijkse kost.

Fenomeen 3: de religieuze en levensbeschouwelijke diversiteit in een historische omwenteling

België kende nog nooit zoveel erkende en niet-erkende erediensten, religies en levensbeschouwingen. Daarnaast wensen velen geen lid meer te zien van een (klassieke) godsdienst of levensbeschouwing. Ze worden ge-

wantrouwd. Het individu gunt zichzelf een spiritualiteit in zelfstandige onderneming.

Maatschappelijk nemen we afscheid van 'de katholieke meerderheid'. Dat is niet alleen een kwestie van cijfers. Het voelt voor mensen raar dat 'de kerktoren' niet langer het middelpunt blijft van het gemeenschappelijk en maatschappelijk leven. De herverkaveling zonder voorgaande wordt versterkt door de vraag van de Vlaamse Overheid om in elke gemeente een kerkenplan te maken. Wat zo lang de ziel was van de lokale gemeenschap, wordt plots ter discussie gesteld.

Andere godsdiensten en religies kennen een groei. Gezien de bevolkingsdiversiteit en andere maatschappelijke ontwikkelingen is dat sec gezien logisch, maar voor het oudere deel van de bevolking gaat dat gepaard met een rouwproces. Zij groeiden op met de idee dat de Vlaanderen katholiek is en zou blijven. En hoewel godsdiensten en levensbeschouwingen – in een goed begrepen verhouding met de staat - er niet zijn om 'het terrein te bezetten', voelt die positieverandering aan als een soort machtsverlies met impact op de politieke, economische en culturele besluitvorming.

Fenomeen 4: de demografische ontwikkelingen vragen dringende beleidsbeslissingen

Er doen zich gelijktijdig drie demografische ontwikkelingen voor. Ten eerste is er een generatieshift op de arbeidsmarkt. In de periode 2020 – 2024 verdwijnt een grote groep oudere werknemers plotsklaps van de arbeidsmarkt. In een aantal sectoren doet het tekort aan arbeidskrachten zich nu al gevoelen.

Er doet zich vervolgens een toename van de bevolking voor. In absolute cijfers groeit de Belgische bevolking van 11,1 miljoen inwoners in 2013 tot 11,9 miljoen in 2030 (+7 %) en 12,5 miljoen in 2060 (+13 %). Twee derde van die toename is toe te schrijven aan het migratiesaldo.

En tenslotte is er de vergrijzing van de bevolking. De gemiddelde leeftijd en de levensverwachting bij geboorte neemt toe. In 2016 bedroeg de levensverwachting bij de geboorte in België 83,8 jaar voor vrouwen en 79,0

jaar voor mannen. Voor de hele bevolking bedroeg ze 81,4 jaar, een stijging van 0,5 jaar in vergelijking met 2015.

Al die demografische ontwikkelingen vragen om directie actie in het arbeidsmarkt- en arbeidsmigratiebeleid, de woningbouw en de woonruimte per bewoner, de herinrichting van de openbare ruimte, de uitbreiding van de maatschappelijke voorzieningen en zorgvoorzieningen én de versterking van initiatieven van samenlevingsopbouw. Migratie zal enerzijds een opportuniteit zijn, maar anderzijds geen duurzame oplossing bieden voor de vergrijzing van de bevolking.

Door de bondgenotenstrategie kunnen we de behoeften en het gemis op het spoor komen en bespreekbaar maken, zonder te vervallen in lasterpraat, kwetsende uitspraken en dovemansgesprekken.

EN NU: VERBINDEND COMMUNICEREN MET DE BONDGENOTENSTRATEGIE

Gezien de context is het communiceren met burgers over migratiezaken een strategisch project. We worden allemaal in snelheid genomen door de vier bovenstaande fenomenen. Medeburgers voelen zich onzeker, sommigen angstig, alleszins bedreigd in hun vertrouwde omgeving. Zij zoeken houvast, soms door de nieuwkomers te beschuldigen de oorzaak te zijn van hun gevoel van onzekerheid over de toekomst van henzelf of hun (klein)kinderen.

Mensen enkel confronteren met de juiste cijfers om negatieve houdingen te counteren, zal hun weerstand, hun terechte vragen en (soms opgekropte) emoties niet doen verdwijnen. Trouwens in negatieve of kwalijke uitspraken schuilt, meer dan we vermoeden, een behoefte om te kunnen leven in een goede woon-, werk- en leefomgeving enerzijds én een gemis aan goede ervaringen.

Door de bondgenotenstrategie kunnen we de behoeften en het gemis op het spoor komen en bespreekbaar maken, zonder te vervallen in lasterpraat, kwetsende uitspraken en dovemansgesprekken. Bondgenoot worden betekent dat ik eerst en vooral niet tegenover, maar naast mijn gesprekspartner ga staan. Mijn eigen gelijk halen wordt ondergeschikt. De relatieopbouw tot de ander en het geluk van de ander is nu doel op zich,

Verbindend communiceren door middel van een bondgenotenstrategie betekent dat ik mijn oren spits en mijn mond spoel om mijn gesprekspartner ernstig te kunnen nemen vanuit het geloof dat hij kan veranderen en groeien in een andere benadering van het migratievraagstuk. Het gaat er niet om dat de ander mijn boodschap begrijpt, maar dat ik mij eerst inspan om andermans boodschap te begrijpen.

en gaat hand in hand met het streven naar een samenleving met meer begrip voor de migratierealiteit, minder vooroordelen en racisme. Oprecht bondgenootschap met de ‘lastige burger’ is één manier om dichterbij dit doel te geraken. “Wat je aandacht geeft, groeit”. Wie aandacht geeft aan de positieve motivatie van mensen, en hen helpt om deze motivatie op een positieve manier te gebruiken, zet resoluut stappen in de richting van een betere samenleving.

Bondgenoot zijn vraagt oprecht en onbevooroordeeld luisteren naar wat de ander te vertellen heeft en ons oordeel lang genoeg uitstellen. Ik stel daarom meer verduidelijkende vragen dan

dat ik voortdurend mijn eigen standpunt poneer over het migratievraagstuk. Wanneer ik na een gesprek (of een reeks gesprekken) het debat vanuit buitenstaanders-perspectief “gewonnen” heb, maar de persoon met evenveel - of misschien zelfs meer – vooroordelen naar huis gaat, heb ik mijn doel niet bereikt. De ander moet de kans krijgen zijn ongenoegen kwijt te kunnen. Ventileren, zijn kwaadheid of bezorgdheid ongeremd kunnen uiten, lucht op. Het is vaak de noodzakelijke tussenstap om bereikbaar te zijn voor een constructief gesprek. Dat gesprek moet zoveel als mogelijk de leefwereld van de persoon zelf bespreekbaar maken. Ik spits mijn oren om het tastbare, concrete dagdagelijkse leven van de gesprekspartner te beluisteren.

Als gesprekspartner ben ik me bewust dat ook voor mij niet alles kant-en-klaar is. Ook ik heb geen patent op dé oplossing. Ook ik heb mijn vooroordelen en vragen. Dat laat mij toe in de schoenen van de ander te gaan staan en zodoende als bondgenoot die gemeenschappelijkheid te benadrukken.

Daarom spoel ik mijn mond en stel ik me niet te zelfzeker, maar eerder nederig op: “ik weet feitelijk niet wat deze persoon allemaal meemaakt, hoe zwaar de migratiekwestie voor hem/haar kan zijn”, “ik heb geen mirakeloplossing”.

Verbindend communiceren door middel van een bondgenotenstrategie betekent dat ik mijn oren spits en mijn mond spoel om mijn gesprekspartner ernstig te kunnen nemen vanuit het geloof dat hij kan veranderen en groeien in een andere benadering van het migratievraagstuk. Het gaat er niet om dat de ander mijn boodschap begrijpt, maar dat ik mij eerst inspan om andermans boodschap te begrijpen.

Wat ik hier bepleit voor gesprekken over migratiezaken in twee-aan-twee gesprekken of in kleine groepen, geldt ook voor een organisatiecommunicatie. Verbindend communiceren door middel van de bondgenotenstrategie is toepasbaar op de inhoud en de stijl van artikels en beelden op onze website, facebookpagina, tijdschriften, e-mails of langs onze twitteraccount.

Het zou de moeite lonen het gehalte aan verbindende communicatie over migratie en de impact ervan, vanuit het middenveld en de niet-gouvernementele organisaties wetenschappelijk te laten onderzoeken. De onderzoeksvraag luidt dan: Helpt onze communicatie burgers om thuis te komen in de wereld van diversiteit en migratie?